

ŠALČINIS

Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcija

Nr. 85 2013 m. Kovas

Gal ir mūsų „Šalčinis“ nepavargs ir nesustos...

Žiema šiemet neskuba trauktis – jau įpusėjo kovas, bet naktimis spusteli keliolikos laipsnių šalčiai, o saulėtas dienas keičia gausus sniegas ir net pūgos. Artėjantį pavasarį labiausiai liudija Dzūkijos upių krantuose sruvenantys gausūs šaltiniai – tas savotiškas gamtos stebuklas, nuolatinė jungtis tarp paslaptinių žemės gelmių pasaulio ir žemės paviršiaus. Juose sutiksi šaltą žiemą išgyvenusį juodąjį strazdą ar vikruolę karietaitę, juose prasimuša pirmoji žaluma ir net vanduo pavasariop čiurlena garsiau. Šis kraštas išskirtinai turtingas įvairių šaltinių, duodančių pradžių mažiems upeliams ar maitinančių savo skaidriu vandeniu gausias Dzūkijos upes. Tačiau lietuvių kalboje žodžiu „šaltinis“ vadinama ne tik iš žemės tekanti vandens versmė, bet ir rašytinis paminklas, dokumentas. Abi šias prasmes tarsi apjungia trečioji – kas duoda pradžią, sudaro pamatą, iš kur kas išeina.

Jau dvidešimt pirmąjį pavasarį pasitinka ir Dzūkijos nacionalinio parko laikraštis „Šalčinis“, nuolat pasipildantis iškalbingomis senomis nuotraukomis, vietinių žmonių gyvenimo istorijomis ir prisiminimais, pačių aprašytais ar Parko darbuotojų iškamantinėtais. „Šalčinyje“ rasite ir šio krašto gamtos įdomybes, pasakojimus apie sudėtingą šio krašto istoriją, įdomesnius renginius. Visa tai lašas po lašo papildė mūsų atminties upę, sujungia praeities įvykius

Merkinės V. Krėvės gimnazijos laikraščio „Šulinys“ korespondentai susitiko su grupele „Šalčinio“ redkolegijos narių, kovo 17 dieną.

su Dzūkijos dabartimi ir primena čia gyvenantiems bei atvykstantiems tai, kuo šis kraštas įdomus ir vertingas, ką turime išsaugoti ir palaikyti sparčiai besikeičiančiame pasaulyje. „Alma, veržiasi iš žemės šaltiniai. Ir žiemą, ir vasarą. Gal ir mūsų „Šalčinis“ nepavargs ir nesustos, o kaskart bus skaidresnis ir gražesnis. Jeigu jam padės visi tie, kurie žemės šaltinių almesio klausosi čia nuo vaikystės.“ Šie tolimųjų 1992 metų vasaryje redkolegijos parašyti žodžiai ir dabar skamba kaip gražus įpareigojimas ateičiai.

Pasakoja Antanas JEZUKEVIČIUS, g. 1955 m. Norulių k.

– A, tai tas šalčinis po kalnu yra, labai geras vanduo yr; tį irgi gerdavo, bet jis labai čiudnas, tas šalčinis, kap važiuoji in Druskininkus, tai kairėn pusėn. Jis išteka, aina aina, paskiau ca po tom aglėm, tį visi žino tų šalčinukų. Tį akmenukais sukelta, šiferio lakštas, butelis, čerkutė ar puodukas. Tį visų laik, žiemų vasarų šaltas šaltas vanduo, labai skanus. Jis paskui išteka žemėn, ir vėl viršun ir paskui dzingsta, dzingsta. Po kalnu šalčinis ir vadinasi. Atsimenu vienais metais, kap tų Norulių kalnų grovė, tai ca norėj kelininkai išgrauc to šalčinio, tadu gal žiema buvo, o žinai, kap prasveržė tas šalčinis, aš važiuoju – in Norulių kalnų ailė mašinų, jis kap prasveržė ir užšalo ir plentu, ir niekap jo neužkasė. Tai biškį pakasė, šonan pralaido, išsiveržia viršun. Jis an Stravėlių kalno, iš pradžių jis bėga kraštu, grioviu, paskui aina kalnan. Tį gydės daug kas, sakė, nuo skrandžio gerai ir tep jis atsiger skanus, va Danutės vyras vežės, mano dziedas, tėvas, mano brolis sirgo cukraligi, ar mačino, nežinau.

Užrašė Dalia BLAŽULIONYTĖ

Stravėlių kalno šaltinis Noruliuose. Mindaugo LAPELĖS nuotrauka

Naktinis žygis prie Kazimieraičio žeminės

Į žygį keliavome su arkliu, nuėjome apie 50 kilometrų, tiek numynė Kotra. Nuo Musteikos iki Marcinkonių keliavome keturiese, o iš tenaiėjome kartu su visais žygio dalyviais. Kotra dirbo gana sunkiai, beveik visą laiką rogėse ji vežė keletą žmonių, o, keliaujant nuo Kazimieraičio žeminės, rogės buvo tiesiog aplipusios, jose keliavo patys jauniausieji žygio dalyviai, o iš kraštų roges buvo aptūpęs jaunimas. Bet užtai buvo daug gražių dainų ir giesmių, ir kalėdinių, ir partizaniškų – visos gražios, kai kurios labai senos, išmoktos dar iš senelių, buvo ir gerai žinoma partizaniška daina: „per girias, per žalias, šiandieną čia, rytoj jau ten...“

Šis dvidešimt pirmasis žygis buvo pats gausiausias, jame dalyvavo 56 žmonės. Žygeiviai atvyko iš Rumšiškių, Vilniaus, Varėnos, Kauno, Alytaus, nuo Merkinės ir Metelių, iš Zervynų, iš Musteikos ir iš Marcinkonių. Dar buvo šuo ir arklys. Buvo ir sniego, keletas žmonių čiuožė su slidėmis, tarp kurių aktyviausias buvo Mindaugas Bukauskas, jisai suspėdavo visiems pagelbėti ir prie žeminės jisai suorganizavo nedidelį laužą, prie kurio buvo galima apšilti, čia buvo jauku pabūti bendrame rate, taip mes vieni kitus pamatėme tikroje laužo šviesoje. Dangus šiek tiek mainėsi, kai iškeliavome iš Marcinkonių, šiaurės rytų pusėje matėsi raudona pašvaistė, kuri šiek tiek priminė prieš dešimtmetį

matytą šiaurės pašvaistę. Grįžtant jos nesimatė. Buvo apie penki laipsniai šalčio, sniego nedaug, tačiau visi dar prisimena gruodžio viduryje tris paras siautusią pūgą, kuomet pusnys vietomis siekė langus. O vėliau buvo didelis atlydis ir lietus.

Prie žeminės mus atvedė dienos metu Onutės Grigaitės kartu su dienos žygeivių pulku numintas takas, jisai labai gerai matėsi nuo Rudnelės kaimo. Todėl nesunku buvo surasti žeminę, bet statų Maždzeraus šaltinio skardį vis tiek nelengva įveikti. Keliavome dvidešimt pirmą kartą: keičiasi valdžios, keičiais valstybių sąjungos, ir žmonės keičiasi, tačiau mūsų tradicija išlieka. Šį sykį norėjosi atgaivinti ir svetingumą, su kuriuo žygio sumanytojas Henrikas Gudavičiaus sutikdavo Darželių girininkijoje pirmųjų žygių dalyvius, atvykstančius su traukiniu. Pasirodo žygeiviai buvo tam pasiruošę ir to laukė, nemažas jų pulkas atvažiavo su traukiniu. O Vilniuje tuo metu vyko taip pat kasmetinis 1991 metų sausio tryliktosios įvykių paminėjimas, degė atminimo laužai. Į Marcinkonis atkeliavo tie, kuriems norisi atitrūkti nuo miesto šurmulio, nuo to didelio tempo ir pabūti šalia žeminės, kurioje prieš 67 metus buvo Pietų Lietuvos partizanų vadavietė, ir kur, regis, sustojo laikas.

Romas NORKŪNAS

Autoriaus nuotraukoje: žygio dalyviai

Trys broliai Barbatavičiai – Lietuvos partizanai

Vitas Barbatavičius.

Jurgis Barbatavičius, mama Vladzė (su gėlėmis)
ir Ona Barbatavičiūtė

Juozas Barbatavičius

Pasakoja **Ona RAPŠYTĖ – ALEKSIENĖ**
iš Maksimų kaimo

Kai grįžom iš tremties, iš Tiumenės, neturėjom, kur gyvent, mūs nebuvo jau sodybos, tai duobėn gyvenom, bulbių duobėn. Nei karvės neturėjom. Bet per vasarų prisiuogavom, prisigrybavom, močiutė nusipirko pigiai trobelę... O aš išvažiavau į Kauną, trisdešimt metų išdirbau „Kaspino“ fabrike... Tie partizanai visi – mano dėdės... Norėjo išvežt močiutę, jos nerado, tai paėmė mus. Mano mamą nuvežė į Merkinę, ji nieko nepasakė apie savo brolius, nu tai mes ėjom lankyti, nešėm duonos, tai kieme buvo prie to stribyno, užpakaly rankos surištos, an saulės, visa sudaužyta, lūpos sutrūkę, vaje, vaje, nu, už ką mes kentėjom?... Dėdė Jurgis buvo vyriausias, jį nušovė tarp Panaros ir Liškiavos, o jauniausias Vitas žuvo už Leipalingio, dabar ten yra paminklas, o vidurinis, Juozas – jis nebuvo nieko nušovęs, nė vieno, o jį sužeidė Voveryse, ir jis pats nusišovė...

Tremty buvo badas, bulbių lupynas nuplaudavo ir virdavo kaip arbatą. Būdavo geriau, kai pjaudavo avis. Vietiniai rusai geri buvo, ką jie turėjo, tą ir mes valgėm. Mama susirgo, buvo ligoninėj, tai ėjom žebrovoti, o ką darysi. O po Stalino mirties pagerėjo, jauniems leido važiuot, kur nori.

Užrašė **Algimantas ČERNIAUSKAS,**
Henrikas GUDAVIČIUS, 2012, spalio.

Ona Rapšytė – Aleksienė, Maksimų kaime Varėnos r. pasakoja apie tris brolius partizanus – Bombonešį, Naikintuvą, Sklandytuvą. Ona Rapšytė Aleksienė buvusioje sodybvietėje Kudrėnų kaime pastatė atminimo kryželį savo sūnėnams ir visai giminei

Jablonavas

Mažas kaimelis pačiame Merkio žemupy. Nors trobos tik devynios, bet kaimas iš dviejų dalių – Jablonavas Pirmasis ir Jablonavas Antrasis. Pirmajame Jablonave gyveno dvi šeimos, abi turėjo tokią pačią Bakanauskų pavardę. Antrasis Jablonavas buvo Vitkauskų karalija. Dėl vienodos pavardės vyrai buvo vadinami suslavintais vardais, pavyzdžiui, Jurgį šaukė Jurka, Julijų – Julčiku, Vitą – Vitalka, Joną – Jankšiu. Rusų imperijos laikais, apie 18 – ojo amžiaus pabaigą ir 19 – ojo pradžią gražioje Lietuvos vietose kūrėsi rusų dvarai. Lankininkų kaimo dalyje, vadinamojoje Kalubiškėje, dvarą turėjo rusų dvasininkas. Sako, kad jo pavardė buvo Vitkov ar Vitkovskij. Taigi jo palikuonys persikėlė į kitą krantą, sukūrė šeimas, o namus pasistatė Merkio slėnio pašlaitėse. Vėliau, gindamiesi nuo kasmetinių potvynių, dalis gyventojų išsikėlė ant kalno.

Be oficialaus kaimo pavadinimo buvo dar du vardai: Palankiai ir Žilaikos. Aplinkinių kaimų gyventojai nesakydavo, kad eina Jablonavan, o tik „ainu in Palankius“, „ainu in Žalaikas“. Vykdamas žemės reformą, valstiečių žemės buvo suskirstytos rėžiais. Kiekviena šeima savo rėžio pradžią ir pabaigą pasižymėdavo pasodindami kokį nors medį. Taip medžiai buvo ir vadinami pagal žmogaus pavardę, todėl augo Jurkos ąžuolas, Julčiko kaukolynai, Bingelio liepa, Vitalkos beržai. Galingiausias kaimo medis –

Bingelio ąžuolas tebestovi iki šiolei, nors jo šakos jau atrupėję ir laja ne tokia vešli.

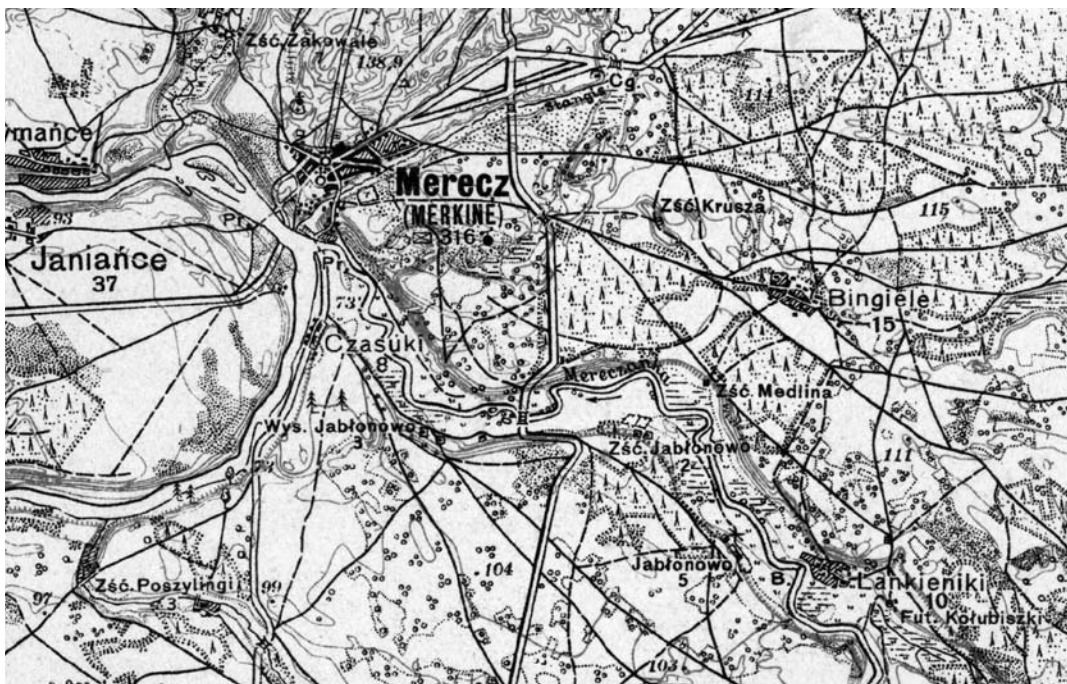
Mano kaimo žmonės buvo žemdirbiai. Sėjo rugius, avižas, linus, kanapes. Augino daug bulvių, laikė daug gyvulių. Buvo darbštūs, šeimose augo po šešetą, aštuonetą vaikų. Kaimo bendruomenė meldavosi per „mojines“, eidavo į Merkinės bažnyčią, kartais susiorganizuodavo šokius, pobūvius, talkas.

Dvidešimtojo amžiaus paskutiniai du dešimtmečiai kaimui buvo lemtingi. Senieji gyventojai vienas po kito iškeliavo Anapilin, o jų vaikai su šeimomis kėlėsi gyventi į artimiausius miestus – Druskininkus, Alytų, Varėną. 2002 – aisiais metais iš kaimo išvyko paskutinis gyventojas Bronius Preskienis. Dabar jo sodybos vietoje įkurta šiuolaikiška poilsiavietė „Merkio slėnis“.

Jablonavas pamažu virsta džiunglėmis. Laukinei gyvūnijai, augalijai tikras rojus. Pievos tampa neįžengiamais maldynais ir karklynais. Kaimo kraštovaizdžio pasikeitimai nekelia gerų emocijų. Dar, rodos, neseniai pievos buvo šienaujamos. Blizgėjo mažyčių ežerėlių akys, juose gyveno žuvys. Merkys turėjo keletą užutekių ir salelių, įlankėlių. Pradėjus slūgti potvynio vandeniui, kaimo vyrai įlankėlių žiotis užtvėrdavo tinklu. Ryta ištraukdavo gausų laimikį, kuriuo draugiškai pasidalindavo. Mano tėtis Jurgis Vitkauskas buvo didelis gamtos mylėtojas. Jis mėgo pasivaikščioti Merkio pakrantėmis, žinojo,

kur gyvena stambios žuvys. Užmesdavo dugnines meškeres, rytais parnešdavo vėgėlių, šapalų, kuojų, o kartais ir didelę lydeką. Tik kai kada laimikį suėsdavo ūdros, kurių tais laikais Merkyje buvo gausu.

Merkio slėnis prie Jablonavo yra ypatingas. Čia baltuoja atodanga, vadinama Baltakalniū. Iš po šlaito gurgena šaltinėlis, o jo vanduo išplauna *mielą*. Taip kaimiečiai vadino kreidą. Kasda-

1924 m. lenkiškame žemėlapyje Jablanavo vardu vadinamos trys sodybų grupės kairiajame Merkio krante. (Red. pastaba)

vo jie tą *mielą*, baltino juo savo trobas. Pašlaitės buvo turtingos molio, iš jo žmonės plūkė aslas, taisė apirusias krosnis ir kaminus. Trobos buvo medinės, suręstos iš tašytų pušų, gražiai pūpsojo šiaudinių stogų kepurės. Senoji kaimo karta nenorėjo pokyčių, bet jaunimas pripažino pažangą ir maždaug nuo 1960 –ųjų metų ėmėsi remontuoti tėvų namus. Šiaudinius stogus keitė skiedriniais ar šiferiniais, namų grindis jau medinėmis, molinės krosnys virto koklinėmis. Bet elektra kaime atsirado tik 1980 metais.

Laiko ratas sukosi negailestingai. Tai labai liūdina, nes kai prarandi, ką turėjai, prarandi didžiąją dalį savasties. Jokie pasaulio patogumai neatstos to grožio, kurį galėjai stebėti pro savo pirkios langą. Medžiais liuksėjo voverytės, sodybos takeliais vaikštinėjo kukučiai, balose klykė pempės, šlaituose giedojo strazdai, pievose džyravo griežlės, o vakarais miške ūbavo pelėdos. Į kaimą atbėgdavo vagilės lapės, kadagynuose šeimininkavo barsukai. Taip čia vyko gyvenimas gamtos prieglobstyje, todėl ir žmonių pasaulėjauta buvo ypatinga.

Labai neramus mano kaime buvo pokario laikotarpis. Iki pat 1957 –ųjų metų prie Merkio tilto gyveno ir miškus šukavo rusų kareivių pulkas. Kaimiečiai tai vadino garnizonu. Ginkluoti kareiviai su maskuojančia apranga dažnai aplankydavo kaimo trobas, vis ieškojo partizanų. Jie taip pat domėjosi ūkininkais, o jiems talkino *enkavedistai* ir šiaip visokio plauko agentai. (*Enkavedistai* – trumpinys iš rusų kalbos: „narodnyj komisariat vnutrennych del“ – Red.)

Neaplenkė kaimo ir tremtis. Į Uralo Sverdlovsko sritį išvežė Izidorius Vitkauskas – Zitarkos ir Vinco Vitkauskas – Bautryno šeimas. Ant paties stačiausio Merkio šlaito mažame namelyje gyveno našlė Helka. Už kelių dešimčių metrų nuo jos namelio – rusų garnizonas. Vieną rytą girdžiu, kaip mano tėtis Jurgis sako mamai: „Žinai, naktį Helką išvežė.“ Taip niekas ir nesužinojo, kuo nusikalto moteris, pas kurią užsukdavo pailsėti, vandens atsigerti sekmadiečiais iš bažnyčios grįžtantys kaimo žmonės.

Garnizoną iškėlė 1957 metais, ir visi laikraščiai rašė, kad buvo įvykdyta sėkminga operacija, kurios metu nušautas paskutinis Dzūkijos „banditas“.

Išpūdingas mūsų kaime buvo 1958 metų potvynis. Merkio pašlaitėse įsikūrusių gyventojų trobos buvo užlietos, o pakrantės medžių viršūnės pasislėpė po vandeniu. Potvynio vandenys sugriovė medinį tiltą, todėl vandeniui nusekus prasidėjo naujo tilto statyba. Zujo dešimtys sunkvežimių, lingavo ekskavatorių strėlės, keitėsi ir kelias prie būsimo tilto. Keitėsi kraštovaizdis, užmarštin nuėjo senolių mistiniai pa-

Ona Rutkauskienė (Vitkauskaitė), Merkinės lankytojų centre rašo prisiminimus apie Jablonavo kaimą.
Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka

sakojimai apie šimtakilograminius šamus, tūkstantinius mažųjų sparnuočių pulkus, kuriuos gaudydavo tinklais, apie upe plaukiančius tuntus lašišų.

Pirmasis Jablonavas yra už Merkio tilto, einant pašlaičiu link Česukų. Kadaise upe plukdydavo sielius ir pakrantėmis žygiuodavo sielininkai. Jie nešdavosi įnagį įstrigusiam rąstui pastumti. Ties Pirmuoju Jablonavu sielius rišdavo į plaustus. Dar padarydavo ir kabantį lieptą, kuriuo iki Merkinės susit trumpindavome kelią bent dviem kilometrais.

Dabar Pirmasis Jablonavas tapo žinomesnis, nes jo pašonėje yra garsioji piramidė. Mums, jablonaviečiams, labai smagu, jog kažkas atrado ypatingą vietą, į kurią plūsta žmonės iš visos Lietuvos. Džiaugiamės ir tuo, kad gimėme ir užaugome ten, kur, anot Vinco Krėvės, „sraunusis Merkys neša savo vandenį į platųjį Nemunėlį“.

Nuostabi gamtos įvairovė, liaudies išminties lobių turtingi žmonės, ilgesingos dainos, pievose pustomų dalgių skambėjimas, šieno kaugės, maudomų merginų klyksmas, virš miškų blykčiojantys vasaros žaibai, grybautojų šūksnių aidas, pirmosios žemuo-gės, suvertos ant smilgos ir nuneštos mamai, – tai vis mano kaimas, turintis slavišką, bet nuostabų pavadinimą – Jablonavas.

Ona RUTKAUSKIENĖ

Užgavėnės Dzūkijoje

Dar nuo XX a. pr. Užgavėnės Lietuvoje šventė tris dienas, teikė išskirtinę reikšmę trimis paskutiniosioms Mėsiedo laikotarpio dienoms – sekmadieniui, pirmadieniui ir antradieniui – tikrajai Užgavėnių diena (46 dienos prieš Velykas).

„Sekmadienį, pirmadienį prieš Užgavėnės ir Užgavėnių dieną mėsos valgo, kiek kas nori, o Užgavėnių dienos vakare kepa kiaušininę, verda piene grikių kruopų, mėsos prisivalgę, tada jos nebenori.“ (Tamulionienė Jonė, Zervynų k., užrašė Vacys Milius, 1952 m.)

Dzūkų labiausiai menama šventės dalis: gausus ir riebus valgymas. Taip buvo stengiamasi užtikrinti javų derlingumą, gyvulių vaisingumą, sveikumą, bendrą ūkio gerovę. Mardasavo dainininkas ir pasakorius Petras Zalanskas taip porino:

„Užgavėtų vutarnykų reikia valgyti mėsa septyni kartai per dieną. Dėl to, kad reikės gavėti septynias nedėlias prieš Velykas. Nu ir taip daro. Vutarnykų verda priverda mėsos didžiausius puodus. O tie kopūstai būna kaip kokia smutnia, vienuose riebaluose išsytušini, bridku ir valgyti. Nieko nepadarysi, taip jau reikia – pirmas valgis pusryčių kopūstai ir mėsos, kiek nori. Už dviejų valandų – viena mėsa, kiek nori, ir kava. Už valandos – vėl priešpiečiai, vėl mėsos, kiek nori. Vidurdienį vėl kuria pečių, verda grikių košį ir kepa vereščiokį, lašinius spirgo. Eina pietaus. Po pietų visas jaunimas ruošiasi, puošiasi ant šokių, kalėduškon. Jaunimas šoka iki dešimtos valandos nakties. Vienuoliktą valandų eina visas jaunimas namo. O jau dvyliktą valandų visi turi valgyti vakarienę – užgavėti. Šeimininkė vėl visko privirus, prikepus, o daugiausia mėsos, kad visa šeimyna prisivalgytų ir per septynias nedėlias nenorėtų mėsos. Jau tį būna visko privirta.

– Valgykite lašinių! Valgykite lašinių! Visa šeimyna krato galvas:

– Nenorim! Nenorim!

Taip reikia visiems sakyti, kad nenorim. O buvo tarnautojas bernas. Kaip tik jam pasiūlė, tai jis už peilio, atsipjovė ir valgo. Kad užpyko šeimininkė, kad užkeikė paskutiniais žodžiais an to berno! Sako:

– Kad jau tu išgaištai! Kad tavo ir žarnos išeitų, kap tu nigdi nepriėdzi! O cia ciej lašiniai virsta dėl varažbito, kad jų niekas nevalgytų. O bernas paėdė tų lašinių. Kaip niekas nevalgo, labai šeimininkam būna gerai. Kaip sėja miežius, tai šeimininkas patrina savo rankų delnus ir sėja miežius – tai pelės neėda miežių. O kaip bernas tų lašinių

paėdė, tai šeimininko visus miežius pelės suėdė...

Po Užgavėnių vakarienės šeimininkė nog stalo visus šaukštus, samcį, mentį ir rekecį, kų bulbinį košį grūda, viską krūvon kartu suriša ir už stalo pacian kampelin pastato. Per visų naktį stovi šaukštai kampi. Dėl to šaukštus surišdavo, kad šeimininko gyvuliai neiškriktų, nesiskirstytų vienas nuo kito. O peilio nerišdavo kartu. Jeigu šeimininkė surištų ir peilį kartu su šaukštais, tai tuos metus šeimininko visus gyvulius vilkai papjautų. Užtai peilio kartu neriša.

Trečiadienis – pelenų diena. Šeimininkė kuria pečių, verda puodus vandens, visus indus plauna – viską kaip žydai pašarvoja. O skarvadas išdegina ugnėn, kad visi riebulai sudegtų. (Iš Petro Zalansko knygos „Čiulba ulba sakalas“ Vilnius, Vaga, 2008 m.)

Užgavėnės – pavasario pradžia, todėl šios dienos apeiginiai veiksmai susiję su derliaus skatinimu – ypač linų. Manyta, kad per Užgavėnės būtina daug važinėti, važinėjimas sietas su būsimuoju linų derliumi. Tikėta – kuo toliau nuvažiuosi, tuo ilgesnis bus linų pluoštas. Taip pat svarbu pravažinėti jaunos arklius, kad jie geriau sektųsi.

„Per Užgavėnės katrių arklių jaunų turi, dviejų metų koki, tai reikia pravažinėc tas arklys per Užgavėnės, tų arklių paskinkai ir pravažinėji. Mokina, kad geriau jis aitu.“ (Česnulevičius Edvardas, g. 1926 m. Norulių k.)

„Acimenu valgyc tai kepė blynus ir kiaušininę, daugiausia bulbinius blynus ir babkas. Užgavėnių rytą prikepa blynų ir laukia, žino, kad kokie svečiai bus, su svečiais pasivaišins. Atvažiuodavo vienon pirkion su arkliu, kiton pirkion, surenka kas nori važuoc po laukus, važuoja ir rėkia, buvo tokis žmogus garsus kalbėc, tai jis rėkia, kici pasruošį, žino, kad važuos, kartais užsiveda pirkion pavaišina blynais. Dzidzausias roges turi ir visi net ir su muziku. Važuoja aplinkui laukus, aplink kaimų dainuodami, grįžta kokion pirkion užaina ir pabaliavoja. Aplink laukus, kad geriau derėt, kad linai augt. Kas jau dalyvauja, tai apsirangia ilgais bobulių sijonais iki žamės, bernai kailiniais ir susrišdavo pančius iš pakulų.

Padaro vyrai an Užgavėnių supynes ir tadų jaunimas aina supcis. Mano laikais dar supomės, jaunos mergaitės, smagu, dar ir sniego mūšis būdavo. Ir mūs tėvai tep darydavo. Rinkdavomės galan kaimo in Merkio pusį, buvo kluonas pastacytas ir neužbaigtas, an balkių pakabydavo supynes, ir juokų, ir dainų, visko būdavo.

Per Užgavėnės lantų šoka. Šokinėjant dainuodavo. Buvo, kulbį pastato, an kulbės lantų ir acistoja vienas an vieno galo, kitas an kito, vienas šoka, kitas nugriūna, visap būna. Labai linksma buvo.“ (Volungevičienė Ona, Trasninko km. 2008 m.)

Su linų augimo skatinimu susijęs tik Pietų Lietuvoje žinomas moterų „šokimas lanton“. „Šokc lanton“ eidavo per Užgavėnės arba Krikštus. Šokant buvo dainuojama: „Ūda da, ūda da, aukšti lineliai, ūda da, ūda da, gelsvi lineliai...“ Supimasis per Užgavėnės taip pat lemia javų derlingumą.

„Mes mažukai tai šokom ir šokom lanton, an lantos acistoji ir ūdauna, vienas vienon pusėn, kitas kiton. Vaikai šokdavo. Buvom pasdarį ir supynes. <...>

(Žiogelių kaime) *Tį šlaitas tokis, sakom, Užgavėnių kalnas. Tai kada jau per Užgavėnės mergos jau aina žiūrėc būrtus, jau kur šunys loja, tai jų tį bus bernai, jos tį ištėkės, tai mes ir vadzinom Užgavėnių kalnas.*“ (Marcinonis Stasys, g. 1927 m. Žiogelių k., 2012 m.)

Laiškai „Šalciniui“

Mano vaikystės kaimas

Mano vaikystės kaimas turi kelis vardus – Balandiškės, Matuizėlės (Matuizos) ir Versekos – Starka. Iš ten yra kilęs mano prosenelis Viktoras Matuiza, senelis Vladislovas ir mama Danuta. Per kaimą teka upė Verseka. Elektros stotis, užtvėnkus Verseką, pradėta statyti po karo, apie 1949 – 50 metus. Daug žmonių ją statė, dirbo be sunkios technikos. Kanalą kasė kastuvais. Toje statyboje dirbo ir mano giminės. Tai senelio seserys, Stanislava Klopova, Marija Versockaja ir Genofa Malesinskaja. Vieną senelio seserį užpylė smėlis, ir ji vos nežuvo. Prosenelis taip pat vos nepaliko šio pasaulio, bet Dievas buvo gailestingas jam ir jo šeimai.

Namas prosenelių stovėjo dešinėje upės pusėje. Kai pastatė užtvanką, jų namą apsėmė vanduo, namiškiai išlipo pro langą, pro duris negalėjo išeiti. Kitą namą pastatė mano senelis iš pirties rąstų. Šis namas stovi iki mūsų dienų.

Toje elektrinėje dirbo senelio kaimynas Michnevič Ziunkia. Jis buvo prižiūrėtojas (turbinų mechanikas). To kaimyno tėvas taip pat dirbo ten.

„Per Užgavėnės juokdavosi visi, kad reikia valgyti 12 kartų per dieną, ir taip, kad pilvas būtų kietesnis už kaktą, o valgyti vis mėsq. <...> Krosnį kurdavo anksci, dar su šviesa, nes kas anksčiau per Užgavėnės pavakarieniaus, tas rugiapjūtėj rugius anksčiau nupjaus. (Iš knygos „Atbėga elnias devyniaragis“/ Rožės Sabaliauskaitės tautosakos ir etnografijos rinktinė, Vilnius, Vaga, 1986, p. 357).

O Emilija Liegutė pateikė Užgavėnių Diedo aprašymą Kabelių kaime: *„Dar anta pavažos „dziedelį“ važojo. Paima sanų pavažų, pririša ratų. Tempianc pavažų tas ratas nusvyra, stebulė siekia žamį ir ratas sukas. Aplink stebulį pririša pagalukus, o anta jų pasodžina parėdzytų „dziedelį“. Aprengtas sudriskusiu skrandu, su lapini kepurė. Važuojanc „dziedelis“ kraiposi, gruvinėja – vaikam juoko, nat už pilvų graibos.“*

Dalia BLAŽULIONYTĖ

1958 m. balandį buvo didžiulis potvynis. Vanduo veržėsi pro užtvanką. Buvo sukviesti kareiviai ir atvežti kaliniai, dirbo taip pat vietiniai gyventojai. Jie vežė maišus su smėliu ir dėjo ant užtvankos. Kai kas buvo iškeldinti iš savo namų.

Aš džiaugiuosiu, kad yra toks kaimas, kur prabėgo gražiausios vaikystės dienos.

Jolanta MAKSELIENĖ

Mano mamos šeima. Nuotrauka iš Vladislavos Matonis šeimos albumo

Parodos Marcinkonių bibliotekoje

Teminių parodų rengimas, Marcinkonių kaimo bibliotekoje, jau tampa gražia tradicija.

Metų pradžioje bibliotekoje vyko rankdarbių paroda, kuri pakvietė pasigrožėti Marcinkonių kaime gyvenančių moterų darbais. Ekspozicijoje buvo: Aldonos Paulauskienės tapyti paveiksliukai, austos juostos, nerta vestuvinė suknelė, mokytojos Anos Krokevič sagės, Jurgitos Luolienės, Irenos Dorelienės, Nadieždos Korsakienės nertos servetėlės ir skraistės, Birutės Grigienės austos lovatiesės, siuvinėtos staltiesės, Stanislovo Kirdeikienės nertos staltiesės, lovatiesės, mokytojos Marytės Žiemykienės ir jos mokinių sukurti darbai, Virginijos Pugačiauskienės lietos vaškinės žvakės bei šiaudiniai paukštukai.

Parodoje „Jas skaitė mūsų tėvai ir seneliai“ galima buvo susipažinti su leidiniais, išleistais daugiau nei prieš 50 metų.

Trečioji teminė paroda, pavadinta „Tai buvo mūsų gyvenimas“, organizuota metų pabaigoje. Čia buvo galima pamatyti mančiagiuriskės Aldonos Ilckienės, marcinoniškių Zinos Grigienės, Anos Krokevič, Marytės Čaplikienės, Lionės ir Elenos Puočiauskaičių, Antaninos Vainalavičienės, Juzės

Grigienės, Stanislovo Kirdeikienės, Onutės Budėnienės ir jų artimųjų senąsias fotografijas. Fotografijos atskleidė anų laikų fotografavimo tradicijas, gyvenimo būdą, pomėgius, drabužių stilių ir interjero detales, norą fotografuotis bei pasiruošimą pačiam fotografavimui. Parodos metu buvo galima ne tik pasižiūrėti fotografijas, bet ir išgirsti paskaitą apie Lietuvos fotografavimo istoriją.

Ana KROKEVIČ, Loreta SKORBIENĖ

Parodos lankytojai. Loretos SKORBIENĖS nuotrauka

VISAIS metų laikais graži yra dzūkų šilų ir panemunių gamta.
Dzūkijoje dar gyvuoja senoviniai kaimai, senieji amatai ir verslai.
Dzūkijos nacionalinio parko darbuotojai Jums padės suprasti svarbiausią
Dainavos krašto savybę – etnokultūra gyva gali būti tikrai tada,
kai senolio poringei pritaria čia pat almantis šaltinis.
Brangusis lankytojau, atvykęs į šį kraštą, gerbk ir tausok jo taurų grožį.

Išsamią informaciją apie Parką ir Čepkelių rezervatą
 visi svečiai gali sužinoti lankytojų centruose:

Marcinkonyse: Šilagėlių g. 11, Marcinkonys, LT - 65303, Varėnos r.,
 tel. 8 310 44466, 8 672 46388 elektroninis paštas: info@dzukijosparkas.lt

Merkinėje: Vilniaus g. 3, Merkinė, LT - 65334, Varėnos r., tel. 8 310 57245, 8 672 46275
 Elektroninis paštas: merkine@dzukijosparkas.lt
 „Šalčinį“ rasite ir interneto tinklalapyje www.cepkeliai-dzukija.lt

ŠALČINIS

Adresas: Vilniaus g. 3,
 Merkinė, LT - 65334, Varėnos r.
 Tiražas 1500 egz.

Redkolegija: E. DROBELIS, H. GUDAVIČIUS,
 A. ČERNIAUSKAS, M. LAPELĖ,
 R. NORKŪNAS, D. BLAŽULIONYTĖ
 Maketuotojas: V. ČERNIAUSKAS

Spausdino UAB „Albagrafija“
 Pulko g. 96, LT - 62133, Alytus
 Tel. 8 315 74140
 El. p. alba@infoseka.lt
 Laikraštis atspausdintas ant popieriaus,
 pagaminto iš antrinių žaliavų.